

Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι, 0 Έφηβος

ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Γράμματα

<https://epopteia.gr/4142/fiontor-ntostogiefski-o-efivos/>

Ο έφηβος Δολγορούκι και η ιδέα του

–Πῶς σέ λένε;

–Δολγορούκι.

-Πρίγκηψ Δολγορούκι;

-Όχι, μόνο Δολγορούκι.

ἤ

-Εἶσαι πρίγκηπας;

-Όχι, μόνο Δολγορούκι, γιός ενός ὑπηρέτη,
πρώην δούλου.

ἤ

-Εἶστε πρίγκηψ;

– Όχι μόνο Δολγορούκι, φυσικός γιός τοῦ παλιοῦ

μου άφεντικοῦ, τοῦ κυρίου Βερσίλωφ.

«

Αὐτό τό μόνο κόντευε νά μέ κάνει τρελλό.
θά σημειώσω σάν κανένα εἶδους ἐξαιρετικοῦ φαινομένου πώς δέν
θυμοῦμαι κανέναν,
μά ἀπολύτως κανέναν ν'ἀποτελέσει μοναδική ἐξαίρεση σ'αὐτόν τόν
κανόνα: ὅλοι μοῦ
ἔκαναν αὐτή τήν ἐρώτηση.» 1

Αὐτό

ἦταν τό μεγάλο παράπονο τοῦ Ἀρκάδιου Μακάροβιτς Δολγορούκι καί
μετέπειτα Ἀρκάδιου
Ἄντρέγιεβιτς Βερσίλωφ. Στήν ἀρχή πίστευε πώς ἦταν γιός τοῦ
δουλοπάροικου Μακάρ,
ένός ἡσυχου ἀνθρώπου, πού μολονότι δέν ἦταν ἐγγράμματος, ἤξερε
ἀπό στήθους ὅλες
τίς ἐντολές καί μερικούς βίους ἀγίων. Αὐτός
νυμφεύτηκε τήν δεκαοκτάχρονη Σοφία Ἄντρέγιεβνα, μητέρα τοῦ
Ἀρκαδίου. Μία
τρομερή ὅμως ἔλξη συνέβη ἀνάμεσα στόν ἄρχοντα Βερσίλωφ καί τήν
νεαρή γυναίκα τοῦ
δουλοπάροικου, πού ἔτρεφε ὅμως γιά τόν σύζυγό της αἰσθήματα
σεβασμοῦ. Ὁ ἔφηβος
γράφει πώς ὁ Βερσίλωφ ἐξαγόρασε τήν μάνα του ἀπό τόν Μακάρ
Δολγορούκι. Ἐναν χρόνο μετά τόν χωρισμό τους γεννήθηκε ὁ
Ἀρκάδιος
καί τόν μετέπειτα χρόνο ἡ ἀδελφή του. Ὅπου κι ἂν ἔμεναν οἱ
Βερσίλωφ, ἡ σχέση μέ
τόν Μακάρ Δολγορούκι δέν σταμάτησε ποτέ.
Τούς ἔγραφε δύο φορές τόν χρόνο ἐπιστολές μέ πανομοιότυπο
περιεχόμενο. Τοῦ ἀπαντοῦσε
ἡ πρώτην γυναίκα του στό ὕφος τῶν δικῶν του ἐπιστολῶν, ἐνῶ ὁ
Βερσίλωφ δέν ἀνακατεύτηκε
ποτέ στήν ἀλληλογραφία τους. Αὐτός ὁ Μακάρ γυρνοῦσε σέ ὅλα τά
μοναστήρια καί
τίς πόλεις τῆς Ρωσίας, ἦταν ἕνας περιπλανώμενος, ἀλλά τρεῖς

φορές τόν χρόνο πήγαινε νά φιλοξενηθεῖ στήν πρώην
γυναίκα του, πού εἶχε ξεχωριστό διαμέρισμα
ἀπό τοῦ Βερσίλωφ.

Στόν παρόν δοκίμιο δέν ἐνδιαφέρει ἡ ὑπόθεση
τοῦ
μυθιστορήματος, οὔτε ἀκόμη ἡ περίπλοκη
σχέση τοῦ Ἀρκάδιου μέ τόν Βερσίλωφ. Ὁ νέος ἔφυγε ἀπό τήν Μόσχα
ὅταν
τελείωσε τό Λύκειο και πήγε στήν Πετρούπολη, ὡς ἕνα εἶδος
γραμματέως του, γιά
νά γνωρίσει καλύτερα αὐτόν τόν πατέρα
πού εἶχε δεῖ μία φορά στήν παιδική του ἡλικία, ἀλλά ἀποτελοῦσε
πάντα ἕνα αἴνιγμα.
Οὔτε ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἡ ἰδεολογία τοῦ βιβλίου, μολονότι, ὅπως
γράφει ὁ Δημήτρης
Μπαλτάς 2 «τό μυθιστόρημα «Ἐφηβος» δέν
στερεῖται φιλοσοφικῶν ἀναζητήσεων, καθ' ὅσον μπορεῖ νά δεῖ
κανεῖς ὅτι ἐδῶ συζητοῦνται
τά προβλήματα τῆς ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ, τῆς ἐλευθερίας τοῦ
ἀνθρώπου, τῆς
διχασμένης συνειδήσεως, τῆς κοινωνικῆς κριτικῆς καί ἄλλα.
Φαίνεται λοιπόν οἱ
θεματολογικές ὁμοιότητες μεταξύ τῶν «μεγάλων» ἔργων τοῦ
Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι καί τοῦ ἐφήβου εἶναι ἀρκετές.»

Ἐδῶ

θά μᾶς ἀπασχολήσει ἡ ἰδέα τοῦ ἐφήβου, ὁ ὁποῖος
ἦταν ἰδεόπληκτος, ὅπως λίγο – πολύ, ὅλοι οἱ ἥρωες τοῦ
Ντοστογιέφσκι. Στά
προηγούμενα δοκίμια τοῦ βιβλίου ἔχουν ἐπισημανθεῖ
οἱ ιδέες τοῦ Ὁρντίνωφ, τοῦ ἀνωνύμου ἥρωα τοῦ Ὑπογείου, τοῦ
Ρασκόλνικωφ, τοῦ Ἰβάν
Καραμάζωφ και ἄλλων.

Τό

πρῶτο δίλημμα τοῦ Ἀρκαδίου σχετικῶς μέ τήν ἰδέα του ἦταν τό
ἐξῆς: ἢ νά πάει στό

Πανεπιστήμιο ή να τό αναβάλει για τέσσερα χρόνια, ώστε να μορφοποιήσει την ιδέα του. Φυσικά επέλεξε τό δεύτερο.

Μάλιστα στην Πετρούπολη δέν θά φοβόταν τίποτα, γιατί δέν ήταν μόνος, είχε την ιδέα του. Από την Μόσχα κιόλας πήρε την απόφαση να απομακρυνθεί από όλους και να κρυφτεί μέσα στην ιδέα του σαν μοναχικό ζώακι.

«

Και λέω να τραβηχτώ μέσα στην ιδέα μου, γιατί ή έκφραση αυτή μπορεί να σημαίνει όλη σχεδόν την σκέψη μου, την ουσιαστική σκέψη μου, πού γι'αυτή ζω. Τι είναι «ή ιδέα μου» θά τό πω σιγά σιγά, μέ πολλά-λόγια, παρακάτω.»¹

Όταν

ο έφηβος είδε την μητέρα του μαζί μέ τον Βερσίλωφ της έδωσε έξιηντα μυστηριώδη ρούβλια πού μάζευε από την πρώτη ήμέρα της ιδέας του. Όμως μετά δοκίμασε την τύχη του σε έναν πλειστηριασμό και έξοικονόμησε δέκα ρούβλια.

Έπρεπε

πάλι να έχει ένα απόθεμα για την ιδέα του, την όποια προφύλαγε σαν τιμαλφές. Ό μεγαλύτερός του φόβος ήταν μήπως και την μάθουν οί διαλεκτικοί γνώριμοι, γιατί αυτοί είχαν την τεχνική να ξεπουπουλιάζουν κάθε ιδέα. Έτσι ο έφηβος Δολγορούκι την είχε στην κρυψώνα της και δέν θά την φανέρωνε σε κανένα.

Όμως

τοῦ ήταν δύσκολο να την περιγράψει, μολονότι θά τό ήθελε πολύ αρχίζοντας από την γέννησή της. Όμως ή ιδέα είναι σαν την έμπνευση, ρευστή, άυλη, και δύσκολα

περιγράφεται. Καί πώς καί σέ ποιό στάδιό της θά ἦταν προτιμότερο νά περιγραφεῖ; στήν μορφή τῆς σύλληψής της ἢ στήν παροντική της μορφή. Κάθε ἰδέα στήν κυοφορία της εἶναι δυσκολότερη ἀπό τήν ὅποια ἐφαρμογή της. Ἄλλωστε εἶναι γεμάτη ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας ἀπό λαμπρές ἰδέες, πού ἔγιναν καταστροφικές στήν πραγματοποίησή τους.

Ἡ

ἰδέα μου, ἀποκαλύπτει ὁ ἔφηβος, εἶναι νά γίνω ἕνας Ρότσιλδ.

«Τό

ἐπαναλαμβάνω: ἡ ἰδέα μου εἶναι νά γίνω ἕνας Ρότσιλδ· ὄχι ἀπλᾶ πλούσιος, ἀλλά ὅσο κι οἱ Ρότσιλδ ἀκριβῶς. Ποιά εἶναι ἡ πρόθεσή μου, γιά ποιό λόγο, ποιούς σκοπούς ἔχω, θά τά ποῦμε ἀργότερα. Γιά τήν ὥρα, θ'ἀποδείξω μόνο πώς ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ μου εἶναι ἐγγυημένη κατὰ τρόπο μαθηματικό. Τό πράμα εἶναι ἀπείρως ἀπλό, ὅλο τό μυστικό βρίσκεται σέ δύο λέξεις μόνο: ἐπιμονή καί συνέχεια».2

Αὐτά

τά βαρύγδουπα καί μεγαλεπήβολα σχέδια ἀποκαλύπτει ὁ ἔφηβος μόνον στόν ἀναγνώστη. Λέξη δέν εἶπε στό γνῶριμο περιβάλλον του. Παραδείγματα ἐπιμονῆς καί συνέχειας εἶναι γι' αὐτόν οἱ ζητιάνοι, πού μετά τόν θάνατό τους ἀφήνουν θησαυρούς.

Ὁ ἔφηβος ἀσκεῖται στήν οἰκονομία: τό φαγητό του εἶναι καθορισμένο καί λιτό, ἡ ἐνδυμασία του μόνον δύο κοστούμια. Τό πείραμά του ἦταν δύσκολο ἀλλά ἐπιτυχές. Δέν τόν ἐνδιέφεραν τά χρήματα καθαυτά ἀλλά ἡ δύναμη, πού ἐκπήγαζε ἀπό αὐτά. Γι'αὐτό ἀναρωτιόταν: τί τόν

ἤθελε τόν τίτλο τοῦ
βαρώνου ὁ Ρότσιλδ; καί μόνον μέ τά χρήματά του ἐπιβαλλόταν
παντοῦ.

«Τά

λεφτά εἶναι μιά δύναμη πού ἰσοπεδώνει ὅλες τίς ἀνισότητες.»
Αὐτό ἦταν τό
συμπέρασμα τοῦ νεαροῦ Δολγορούκι. Ἔτσι θά μάθαινε ἀργότερα τό
χρηματιστήριον,
τίς τράπεζες καί ὅλα τά συναφῆ. Καί πίστευε πώς δέν θά
γίνονταν οἱ τύραννοί του
τά λεφτά, κι οὔτε θά τόν μετέτρεπαν σέ τύραννο τῶν ἄλλων.

« Μά

ξέρετε σέ τί θά χρησιμοποιήσω τόν πλοῦτο μου ; Καί ποῦ βλέπετε
τήν ἀνηθικότητα
καί τήν ταπεινότητα, ἄν αὐτά τά ἑκατομμύρια πέσουν ἀπό τά
κακοποιά καί βρώμικα χέρια ἑνός πλήθους Ἑβραίων, στά χέρια
ἑνός μοναχικοῦ, λογικοῦ ἀνθρώπου, κλεισμένου στόν ἑαυτό του,
πού βλέπει μ' ἕνα
διαπεραστικό μάτι τόν κόσμο;»

Μετά

φантаζόταν τίς ἀντιδράσεις τῶν ἀνθρώπων,
ὅταν θά μάθαιναν πώς ἦταν πλούσιος. Ἡ ἀριστοκρατία θά ἔτρεχε
νά τόν συναντήσῃ,
οἱ «πρόστυχες» γυναῖκες θά γοητεύονταν ἀπό τά λεφτά του, ἐνῶ
οἱ πιά λογικές θά ἤθελαν
νά γνωρίσουν ἕνα παράξενο πλάσμα, κλεισμένο στόν ἑαυτό του.
Στό μεταξύ ζεῖ καί
συμπεριφέρεται ἀλλόκοτα μπλέκοντας στίς ἱστορίες
τῶν ἀνθρώπων. Πηγαινοέρχεται στά
σπίτια τους καί περιγράφει στόν ἀναγνώστη τά ἔργα, τίς
ἡμέρες, τά συναισθήματα καί τίς ιδέες τους.
Προσπαθεῖ νά μὴν μετέχει, θέλει νά εἶναι δυνατός. «Ἐγώ ἔχω
ἀνάγκη μόνο ἀπό αὐτό
πού μπορεῖ νά ἀποχτήσῃ κανεῖς μέ τή δύναμη καί δέν μπορεῖ νά
ἀποκτηθεῖ δίχως

της: τή γαλήνια καί μοναχική συνείδηση τῆς δύναμης. Αὐτός εἶναι ὁ πῖο τέλειος ὀρισμός τῆς ἐλευθερίας, πού τόσοσ κόσμος ἀγωνίζεται γι'αὐτήν!» Δέν θέλει νά ἔχει τύψεις, οὔτε συναισθήματα. Τίποτε δέν λογαριάζει μπροστά στήν ἰδέα, ὅπως ὅλοι οἱ ἰδεόπληκτοι, πού ἀπομακρύνονται ἀπό τόν κόσμο, δοσμένοι στήν μοναξιά τους.

Κι

ἔφτασε ἡ ὥρα πού πῆγε στήν ρουλέτα, μολονότι ἀνήλικος. Κι ὅπως ὁ Ἑρμαν, ἥρωας τοῦ Πούσκιν ἀπό τό «Ντάμα Πίκα», λυπημένος ἀπό τό ὄνειρό του περιπλανήθηκε στούς δρόμους τῆς Πετρούπολης, ἔτσι κι ὁ ἔφηβος Δολγορούκι (ὅπως γράψαμε στό δοκίμιο «ὁ Πούσκιν, ὁ Ντοστογιέφσκι καί τά τυχερά παιχνίδια»), ἀναφέρεται στά πρῶινά τῆς Πετρούπολης.

«θά

σημειώσω ὅμως, ἐντελῶς περαστικά, πώς τά πρῶινά τῆς Πετρούπολης, τά πῖο πεζά, θά ἔλεγε κανεῖς, ὅλης τῆς γήινης σφαίρας, γιά μένα εἶναι τά φανταστικότερα, τά ποιητικότερα τοῦ κόσμου. Αὐτή 'ναι ἡ γνώμη μου, ἥ γιά νά ἐκφρασθῶ καλύτερα, ἡ ἐντύπωση πού μοῦ προκαλοῦν, μά ... φτάνει ὡς ἐδῶ. Τό ἄγριο ὄνειρο τοῦ Ἑρμαν τῆς «Ντάμα Πίκα» (κολοσσιαῖος τύπος, ὄχι συνηθισμένος, ἀληθινός τύπος Πετροπολίτη καί τῆς πετροπουλίτικης περιόδου!) ἐπιβεβαιώνεται πῖο πολύ ἀκόμη, μοῦ φαίνεται, ἀπ'αὐτά τά πετροπουλίτικα πρῶινά, τά κίτρινα, ὑγρά καί καταχνιασμένα. Ἐκατό φορές διασχίζοντας τούτην τήν ὀμίχλη, εἶδα αὐτό τό παράξενο, μά συγγενικό ὄραμα (μ'ἐκεῖνο τοῦ Ἑρμαν.»

Καί πιό κάτω συνεχίζει...» Όταν θά διαλυθεῖ καί
θά σηκωθεῖ τούτη ἡ καταχνιά, δέν θά πάρει μαζί της ὀλάκερη
τούτη τήν κίτρινη
καί γλοιώδη πολιτεία, δέ θά σηκωθεῖ κι αὐτή μαζί μέ τήν
καταχνιά γιά νά χαθεῖ
σάν καπνός, ἀφήνοντας στή θέση της τό παλιό φιλανδέζικο τέλμα
καί στή
μέση-μέση, ἄν τό θέλει κανεῖς ἔτσι γιά ὀμορφιά,
τόν μπρούτζινο καβαλάρη ἀπάνω στό παραλυμένο του ἄτι, μέ τήν
φλογερήν ἀνάσα;
Δέν θά ἔξερα , κοντολογῆς, νά ἐκφράσω τίς ἐντυπώσεις μου,
ἀφοῦ ὄλα αὐτά δέν εἶναι παρά καθαρή φαντασία,
ποίηση σέ τελευταίαν ἀνάλυση, καί συνεπῶς
ἀνοησίες. Συχνά ἀναρωτήθηκα ὡστόσο, κι ἀκόμη ἀναρωτιέμαι, γιά
τοῦτο δῶ τ' ὀλότελα
παράλογο: «Κοίτα τους πού ὄλοι τρέχουν καί βιάζονται. Καί,
ποιός ξέρει; Μπορεῖ
νά μήν εἶναι ὄλ' αὐτά παρά ἕνα ὄνειρο
μονάχα. Ἴσως-Ἴσως καί νά μήν ὑπάρχει οὔτε
ἕνας ἀληθινός, ἀυθεντικός ἄνθρωπος. Μήτε μιὰ ἀληθινή πράξη.
Κάποιος θά
ξυπνήσει, ξαφνικά, τοῦτος ἐδῶ πού βλέπει τ' ὄνειρο, κι ὄλα θά
σβήσουνε.»

Ὅλες

αὐτές οἱ σκέψεις του εἶναι προϊόντα
προηγμένης ἐφηβικῆς συνείδησης.

Πῆγε στή ρουλέτα, λέγει ὁ ἔφηβος, σάν νά βρισκόταν
ἐκεῖ ἡ σωτηρία καί ἡ διέξοδος. Ὅμως ἐκεῖ συνέβη κάποιο κακό.
Ἐνας ἀπό τούς
γνώριμους, ὁ Ἀφέντρωφ, ἔκλεψε ἕνα μεγάλο πόσο, ἀλλά
κατηγορήθηκε ὁ Δολγορούκι.
Κανένας δέν ὑπερασπίστηκε τήν ἀθωότητά του, καί μολονότι τόν
ἔσυραν στό διπλανό
δωμάτιο καί τόν ἔψαξαν, δέν τόν πίστεψαν. Ἐκεῖνος ὄμως
ἀφρίζοντας φώναξε πῶς ἡ

ρουλέτα απαγορευόταν από την αστυνομία και πώς θά τους κατήγγειλε όλους.

Όταν

βρέθηκε μόνος, γεμάτος θλίψη αναλογιζόταν, πώς θά αποδείκνυε την άθωότητά του. Νά φύγω για την Αμερική; αναρωτιόταν. Καί ή ιδέα μου; ποιά ιδέα; τί σημαίνει πιά ή ιδέα; Καί σέ πενήντα χρόνια θά βρεθει κάποιος νά πεῖ, πώς πραγματοποιήσα την ιδέα μου κλέβοντας χρήματα στην ρουλέτα. Ωστόσο εξακολουθούσε νά θεωρεί την «ιδέα» καταφύγιό του, μέχρι πού οί άνθρωπινες συναναστροφές καί συνάφειες την έβαλαν σέ δεύτερο επίπεδο. Μέ την έφηβική του όρμή εξηγεί στους αναγνώστες του τί απέγινε ή ιδέα του. Ακολουθεί την νέα του ζωή, δηλώνει μέ σαφήνεια. «Μά αυτή ή καινούργια ζωή, αυτός ό καινούργιος δρόμος πού ανοίγεται μπροστά μου εῖναι ακριβώς ή «ιδέα» μου, ή ἴδια ή άλλοτινή, μά κάτω από έντελώς διαφορετική μορφή, σέ σημείο πού δέν θά αναγνωριζότανε πιά.»

Ό

έφηβος έτοιμάζεται νά φοιτήσει στό Πανεπιστήμιο. Δέν έγινε βεβαίως Ρότσιλδ αλλά αυτή ή πίστη κράτησε τόν νοῦ του ανεπηρέαστο από τίς ιδέες τῶν άλλων καί κυρίως απέδειξε πώς μία ιδέα εῖναι τό καταφύγιο στή ζωή. Βεβαίως ή ιδέα τοῦ νεαροῦ δέν φθάνει τίς ύψηλές ιδέες τῶν άλλων ιδεόληπτων ντοστογιεφσκικῶν ήρώων. Εῖναι άπλή καί πρωτότυπη ως σύλληψη αλλά δύσκολη στην εφαρμογή της. Ακόμη καί τά πειράματα πού έκανε (οικονομία, πλειστηριασμός, ρουλέτα) ἦταν χαριτωμένα στην έφηβική του άθωότητα αλλά καί λίαν επικίνδυνα.

Τελικῶς

τί προσκομίζει ἡ ἰδέα τοῦ ἐφήβου στή γενική μας ἀντίληψη περί ἰδέας;

Ἡ

συγκεκριμένη ἰδέα, χωρίς ἀποδεικτικά στοιχεῖα καί διανοητικές τεθλασμένες, ἀποτελεῖ μία ἀκτινογραφία αὐτῆς καθαυτῆς τῆς ἰδέας. Γίνεται ἕνα εἶδος ἀρχέτυπου. Εὐκρινῶς παρακολουθοῦμε τά στάδιά της: σύλληψη, προσπάθεια ἐφαρμογῆς, ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία ἀλλά τελικῶς καταφύγιον καί μήτρα γιά τήν γέννηση μιᾶς νέας ἰδέας.

Σημειώσεις

Φιοντόρ

Ντοστογιέφσκι Ὁ ἔφηβος μτφρ. Ἄρη Δικταίου ἐκ, Κ.Μ

Ἄρθρο Δημ. Μπαλτᾶ δρ, Φιλοσοφίας Παν/μίου Ἀθηνῶν. «θεός, κόσμος, ἄνθρωπος» στόν «Ἐφηβο» τοῦ Ντοστογιέφσκι διαδίκτυο, Πεπτουσία Ὁρθοδοξίας, Πολιτισμός Ἐπιστῆμες 24/9/13

Εικόνα: Φώτης Κόντογλου